

MSZA (849) sb f

-łz-, -sz- (816), -łf- (24), fch- (6), -f-, -s- (3).

sg N mszã (156); -ã (90), -a (2), -(a) (64); -a *GliczKsiąż*; -å : -a *BielKron* (15 : 1). ◇ G mszėj (169), mszy (5); -y *ActReg* (2); -ėj : -y *SeklKat* (2 : 1), *KrowObr* (9 : 2); ~ -ėj (4), -(e)j (165). ◇ D mszėj (11), mszy (5); -ėj *SeklKat*, *BiałKat*, *ReszPrz*, *WujNT* (2); -y *BierRaj*, *RejFig*; -ėj : -y *KrowObr* (5 : 1), *BielKron* (1 : 2); ~ -ėj (1), -(e)j (10). ◇ A mszã (142). ◇ I mszã (30). ◇ L mszy (126), mszėj (69); -y *PatKaz I* (2), *PatKaz III* (5), *WróbŻółt*, *SeklWyzn* (3), *SeklKat* (5), *RejKup* (3), *KromRozm I* (4), *MurzHist*, *OrzList* (5), *RejFig*, *OrzRozm*, *BielKron* (20), *Mącz*, *HistRzym*, *KuczbKat*, *StryjWjaz* (4), *SkarJedn* (3), *SkarKazSej*; -ėj *ReszPrz* (4), *KlonKr*, *PowodPr*, *SkarKaz*; -y : -ėj *KrowObr*(17 : 6), *BiałKat* (5 : 1), *WujJud* (15 : 6), *WujJudConf* (5 : 1), *SkarŻyw* (14 : 6), *CzechEp* (2 : 1), *LatHar* (1 : 22), *WujNT* (4 : 18), *SarnStat* (1 : 1); ~ -ėj (2), -(e)j (67). ◇ pl N msz(e) (28). ◇ G mszy (16). ◇ D mszãm (1). ◇ A mszė (53); -ė (1), -(e) (52). ◇ I mszami (6). ◇ L mszãch (32); -ãch (17), -ach (11), -(a)ch (4); -ãch *KromRozm III*, *RejAp*, *RejPos*; -ach *BielKron*, *WujJud* (2), *SarnStat*, *SkarKaz*; -ãch : -ach *KrowObr* (14 : 6).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

*W Kościele rzymskokatolickim i niektórych innych wyznaniach chrześcijańskich główne i najstarsze nabożeństwo pojmowane jako ofiara Ciała i Krwi Chrystusowej; missa Murm, Mymer¹, Cn; sacrum Calep; missio, oblatio, res divina, sacrificium Cn (849) : BierRaj 18 [2 r.]; PatKaz I 3, 12v [2 r.], 16; PatKaz II 38, 38v, 39v, 44, 70; Murm 128; Mymer¹ 8; FalZiołUng V 119; MiechGlab *4; WróbŻółt H4;RejRozpr A2v; LibMal 1544/84; SeklWyzn a2v [2 r.], a3v, c2v, Gv; SeklKat Q4v, Yv, Y3, Y3v [3 r.], Y4 [4 r.]; O młse oniełpory trudno Bo iuż onich dzierzã rozno. A malo ich zakupuyã *RejKup* i6; Wkazdey młzi ma być ofyara Kapy/ Herby/ bractwa/ Mniłhy Albo kxięza wlytczy inly. Kazdemuć tham po trzeba dać Niechcać wiec darmo praczować. *RejKup* 13, c2v, k5, cc5v; O młsy tenże Luter piłse [...] Iż yełt nawyłłłse á łtrãłzliwe bãłwochwãłłtwo/ ktore łye przeciwywa vprzemye przednyeyłłsemu członkowi wyãry *KromRozm I* G3v, G3v [2 r.], G4 [2 r.], Iv [5 r.], I2; wniedzięł poranu/ gdy było po młzy/ łtanãł na okãzãłym miełcu *MurzHist* D2; Bo ięłi kãłdzy łwemu vmarłemu łłrzyć/ [...] ięmu Młzė zakupować *MurzNT* 73v; *KromRozm III* C5v; *Diar* 70; *GliczKsiąż* G6v; Pierwlyzy Sixtus/ Papięłz fiodymy przydał do Młzey trzykroć łpięwać albo mowić. Sanctus/ Sanctus/ Sanctus. *KrowObr* 196v; Ite Młłã est. Idzcie iułzci pomłzy/ y obrãcãnie około ołtarzã iãkoby wãrtogłowowie/ to wlyzłtko maćie/ od pogãnow/ y od żydow *KrowObr* 197v, 80, 124, 167v [2 r.], 168, 169v (67); Marćin z Opoczna łmiał [...] mowić/ iż my wlyzłscy Dyabłã chwalimy/ ktorzy przed ćiałem Bożym/ gdy bywa we Młzy podnałzano/ vpadamy. *OrzList* fv, bv, b2, d3v, d4v, e (9); *RejFig* Aa7 [2 r.], Aa7v, Cc5v; Młza. Pãtrz wıęc kiedy łie kłiężã [!]/ v ołtarzã burzã/ Wzniołłzy ornat/ iednemu/ wlyzłscy w ogon kurzã. Wıęc tu około niego/ by łãtki iğrãia/ Iedno ledwe kozyęłkow/ iż nie przewracãia. *RejZwierz* 106, bb; y tu v nas w Przemylu Władykã/ to ięłt Biłkup Ruski/ we Młzã ná Orle łtoi/ ná znãk zwierzchnoći Kãpłãłłkiew/ náłd wlyzłtkie Cełãrze y Krole. *OrzRozm* G4v, H2v [2 r.], M3v [2 r.]; AŁexãnder Papięłz [...] vłtãwił aby tylko iednã młza byłã na dzyęł *BielKron* 149; Ten [*papięłz Feliks*] vłtãwił aby młza nigdzyey iedno w kołciele bywałã *BielKron* 153; gdy tãm do kołciołã łzedł ná młzã/ ktorã miał Biłkup Mogutyłłki/ byly wlyzłtscy Kłiężęta przynim *BielKron* 207v;*

Napierwey Kápitulny fługá będzie dzwonił ná trzy godziny w onym zámknieniu ná mřzú do káplice *BielKron* 234v; gdzie napirwey w Czechách mřza Słowieńkím ięzykiem vřtáwioná bylá od biskupá Cirillá á Metodiúřsá z przyzwoleniem Papiękím. *BielKron* 322; Ten do Krákovřkiego kořciolá nádał z dziefięcin ze wři od Czechowá/ [...] wino ku mřzy/ á oley do lámpy. *BielKron* 359, 148v [2 r.], 149, 149v [2 r.], 153 [2 r.], 158 (71); Powřtał potym Zwinglius/ ktorý Mřzú y z chlebowym Bogiem/ y ze wřzytkiem przydátkami iey z grunthu wywrocił *GrzegRóżn* F4v, Ev [2 r.], F4 [3 r.]; *Mqcz* 170b; *RejAp* 50v, 80, 124v, 154v; *HistRzym* 124v; *RejPos* 327v; Mřza ieřt řlowo wřiętę z Zydowřkiego ięzyká/ bo Zydowie ofiáry dobrowolné zwáli Miřách/ mařz řwiádectwo w piřmie/ Deute. 16. *BialKat* 348v *marg*; kthóra Mřza ieřt niekrwáwa ofiárá ónéy krwáwéy Chryřtá Páná ná krzyžu křztał na řobio [!] odnořzác. *BialKat* 351, 338v [2 r.], 341 [4 r.], 346 *řp*, 348v [2 r.], 351 [2 r.] (17); *Grzegřm* A4, 29; *RejZwierc* 27v; Coⁿfeřsia Auřzpurřka Mřzú y obrázy trzyma. *WujJud* 140v *marg*; Mřza Kořciolá Powřzechnego/ ofiárá oná vřtáwicřna wedle obrzędu Melchifedechowego/ ktorá P. Chriřtus ná ofřtátniey Wieczery/ dokonawřzy Ofiar řtárego Zakonu/ ofiárował y ofiárowác rořkazał ná pámiątkę řwoię *WujJud* 179v; Bo áczři Křięża iářmużnę biorá/ kiedy iá im dáia/ á wřzákže Mřzey nikomu nie przedáia *WujJud* 180v; MSza y od złego Káplaná wařna. *WujJud* 230 *marg*; Y ná tym teř mařlo/ že inákřza Mřza ieřt v Grekow/ á inákřza v Láćinnikow *WujJud* 235, 26 [2 r.], 140v, 151, 179v *marg*, 180 [2 r.] (69); Tákieć ieřt řupieřstwo Mřza która ieřt poháńbieniem Wieczery Páńřkiey práwie po wřzem řwiećie. *WujJudConf* 230v, 179v, 180, 208, 226, 228 [2 r.] (13); A gdy řpiewano we Mřzy co offertá zowá/ Krol řzedł ku ořtarzowi z ofiárą gotowá. *StryjWjaz* C3, C3, D4v, D5, D5v; *CzechRozm* 73; *SkarJedn* 242, 265 *marg*, 317, 345, 346; przy Mřzey po Ewáńieliey včzynił im ták wdzięczne kazánie/ iákiego nigdy z vřt iego nieřtyřzeli. *Skarřyw* 511, 99, 160, 161, 278 [3 r.], 310 (26); *CzechEp* 191 [2 r.], 192, 193, 311; *NiemObr* 159; *KochFr* 23, 49 [2 r.], 103, 118; *ReszPrz* 16, 30, 46, 55 [3 r.], 56 [2 r.]; *ReszList* 186; iř Ofiárá tá řwięta/ ktorá po Polřku Mřzú/ názywamy/ bądź z Láćińřkiego řłowá *Miffa*, bądź ráczey z Zydowřkiego Minchach/ álbo Miřáth (z ktorych řłówek pierwřze znaczy v Máláchiařzá [...] ofiárę zwierzchniá/ drugie zářię v Moyzeřzá [...] ofiárowánie dobrowolne *LatHar* 74; ten go [Nařwięřzy Sakrament] zowie Eucháryřtyá po Grecku [...] ow zářię Synáxim [...] Grekowie pořpolicie/ [...] Liturgiá ábo řłuzbá [...] Láćinnicy Mřzú/ wřziáwřzy to imię od S. Klemená [...] y Koncylium Milewitáńřkiego *can*: 12. y KářtháGINEńřkiego wtorego *LatHar* 186, 74 *marg*, 75 *řp*, 76, 77 *marg*, 86 *marg* (18); Hořánná we Mřzú przecz powtarzáia. *WujNT* 89 *marg*, 448 *marg*, 455, 614, 735, Vvvvv2v [3 r.] (10); *SarnStat* 324, 374, 946; *KlonKr* C; *SkarKaz* 158b, Ooooo.

msza czyja [= *czyjegoř autorřtwa*] [w tym: *G sb i pron* (5), *pron poss* (1), *ai poss* (1)] (7): *WujJud* 179v; Ieřt piřána Mřza Iákubá ř. który był w Hieruzalem: ieřt Mřza ř. Bázylego y Chryřřtomá/ ktorzy byli w Grecyey *ReszPrz* 20, 37; *LatHar* 245; Pánie nie ieřtem godzien řć. Tá k teř mowil y S. Złotouřty we Mřzy řwoiey: y tychže řłow kořciol powszechny po dziř dzień vřywa *WujNT* 35, 452.

W pořłóczeniu z nazwá wynikajácą z formularza mszy przypisanego na dany dzień lub innego [w tym: o kim, o czym (11), *G sb* (6), *ai* (2), *na co* (1), *w dzień czego* (1); *msza + okreřlenie* (20), *okreřlenie + msza* (1)] (21): A tak ář w drugá niedzielę bylá Msza o Duchu řwięty *Diar* 19; Mřza o Włotzniey bluznierřtwo. [...] Mřza o tžternařcie pomocnikach bluznierřtwo. *KrowObr* Ss3v, 168, 175v [4 r.], Ss3v [2 r.]; Potym bylá wielká řpiewána o s. Troycy *BielKron* 329, 330; *Skarřyw* 231 *marg*;

ze Mízała náwet [...] może też być pokazano/ z Wielkopiátkowfkiey Mízey/ że fię zá heretyki ftrzy modlili/ á nie mordowáli ich *CzechEp* 44; *LatHar* 688; Lekcy na pirwízey Mízey Bożego Národzenia y ná Nowe láto. *WujNT* 745 *marg*, 196 *marg*, 197 *marg*, 301 *marg*, 746 *marg*, 752 *marg*.

W *połączeniach szeregowych* (21): Y cy niemniey grzełzą ktorzy dufaią w fwey godnoſcy/ poſciech/ fuchotach/ ofiarach/ wſwieczkach/ w corunkach/ mízach/ wiankach/ plotkach/ y ynych wymiſlach fámy fię vſprawiedliwiaiąc *SeklKat* T3; *RejKup* 13; *KromRozm I P*; *KrowObr* 76, 78, 185v, 241, 242; *OrzList* ev, f; iáko to vczyñił [*antykryſt*] w Papieſtwie/ gđzie Woda/ Mízą/ Czyſcem Kryſtułá zniſzczył. *GrzegRóżn* E3v, Ev, E2v, E3, E3v, F3 (8); *RejPos* 119, 248; iefzcze powiáda/ práwuię fię/ kupuię/ goſpodárftwá doglądam/ zámieſzkam nabożeñftwá/ Mízey/ modlitew/ y innych Bogomyſlnych y zakonnych fpraw *SkarŻyw* 335.

W *ironicznym objaſnieniu nazwy ſwięta Dionizosa* (1): Dionysia – Kiermaſz, mieſſopuſtij, gdi fzie ono popij ná iedne niſzą [*lege: mszą*] ziezdzią, ij do iednej karczmij, z ſwimij kucharkamij ij bękarcietij. *Calep* 326b.

W *charakterystycznych połączeniach: mszy najmować (nając, najmowanie)* (8); *msze przedawać, zakupować* (3); *iść do mszej* (3), *ku mszy, na mszą*.

W *charakterystycznych połączeniach przyimkowych: u mszy* (2); *we mszą* (6); *na mszy* (31), *po mszy* (22), *przy mszy* (35), *w(e) mszy* (76).

Przysłowie: Ano táłz mízta poſzeptem iáko y fpiewána/ A táłz złoſć iáwna co też y w ſercu fchowána. *HistLan* B4.

Zwroty: »mszą czytać, (ode)czcić; msza czytana« [*w tym: za żywe (jako) i za umarłe* (3)] [*szyk zmienny*] (10 : 2; 1): Weźmi moc Offiárować ofiarę Bogu y Míze tzytác/ thák zá żywe/ iáko y zá vmárle/ w imię Páñſkie *KrowObr* 124; ſwięty Iákub Apoſtoł Bráth Páná Kryſtułow/ pierwízą Mízą tzytał/ álbo fpiewał w Ieruzá *KrowObr* 194v, 125, 168, 198 [2 r.], 198v, Rr2; czcił mízą v ſwiętego krzyżá gđzye zową/ Ieruzálem *BielKron* 175v, 175v; *KuczKat* 245; *WujJud* 132v; *ReszPrz* 46.

»na mszą da(wa)ć, rozdawać« [*w tym: za duszę* (1), *za grzechy* (1)] [*szyk zmienny*] (9 : 1): Tho wydzyawſzi kazala ná trzi míchi panyeí dacz. ku czczy a chwale pannye naſzwyąthfchey. *LibMal* 1544/84, 1545/105v, 1547/131v; á cos dał przicine kxiędzu groſſem ſwoym/ zes mu y dał namízą/ to ieſt/ aby przigymował ciało y krow pañſką ſobie niepobożnie *SeklKat* Yv; Chriſtus mowy iedzie piycie ná odpuſzczenie grzechow wałzich/ á kxięza mowia day namszą za duſzę/ za grzechy *SeklKat* Y3v; *RejKup* g5, 13, n2; *KrowObr* 61v; O moy miły á wſzechmocny Pánie/ czemuż tu nie raczyſz mowić/ iáko ten obłudny ſwiát mowił/ biegay po odpuſciech/ fuſz ſrzody/ day ná míze/ wrzuć co do ſkrzynki/ biegay około ołtarzow/ ftáwiay ſwiecki *RejPos* 235v.

»mszą mieć, miewać, mający« [*w tym: za kogo* (11), *przed kim* (5)] = *rem divinam (Deo) a. sacra facere a. obire, sacrificium facere a. factitare a. perpetrare, dare operam rebus divinis, sacrificare Deo, peragere sacra Cn* [*szyk zmienny*] (51 : 26 : 1): *PatKaz I* 12v [2 r.]; *SeklKat* Y3; *RejKup* c2v; *OrzList* d3v, e2; *OrzRozm* E4, H2v; Ten też [*papież Telesforus*] vftáwił ná Boże národzenie po trzy míze miewác kápłanom. *BielKron* 149v; ſwięty Woyciech [...] przed Papieżem miewał mízą. *BielKron* 323v; Kápłan gđy miał Mízą nieopátrznie/ zwálił rękawy Boże ciało z ołtarzá *BielKron* 398v, 149, 150, 177, 177v, 189v (17); *BiałKat* 348v; Bo ácz Koſciół czáfem zwykł Míze miewác ná pámiątkę y ná czeſć

Świętych niebiełkich/ wżákże nigdy niewczył/ áby im Ofiárá czynioná być miáá *KuczKat* 190; zá okupowánie [...] Chybabyście rozumiełi grofz/ ktory Káplánowi krzczácemu/ álbo Mfzú máiácemu dáia. *WujJud* 161v; nie nowác to w Kościele/ że zá tego álbo owego ofobnie Mfzú mewáiá: poniewáz to od czáfów Apóstołłkich w Kościele bywáło. *WujJud* 229, 222, 225, 225v [3 r.], 226 [2 r.], 226v [3 r.] (18); *WujJudConf* 228, 239, 240; Ifidor Metropolit Kijowłki [...] w Szácú w kościele Rzymłkim po Grecku Mfzú miáł. *SkarJedn* d6, 233 [2 r.], 239, 260; Zá tego brátá dużę/ przez cały rok Mfzú co dzień miáł S. Anzelmus, á ielli mieć niemogł/ tedy drugiego prośił. *SkarŻyw* 333, 47, 99, 201, 231, 333 (17); *StryjKron* 672; *ReszPrz* 18, 46; *WerGośc* 217; *WujNT* 452 [3 r.], 616.

»mszú, we mszy, u mszej (od)służyć; służący we mszy; mszej słuzenie« [szyk zmienny] (4 : 1 : 1; 1; 1): Alexánder Papież [...] vřtáwił áby [...] opłátkiem práłnym służono we mfy *BielKron* 149, 156v, 171v, 187, 324v; Ifidor Metropolit Kijowłki [...] po Grecku iáko iedney wiáry Kátolickiey Bfłkup y iedney głowy członek Mfzú S. służył/ v iednegoż ołtarzá co y Bfłkup Krákwłki. *SkarJedn* 321; *SkarŻyw* 309, 356.

»mszú (od)śpiewác; msza śpiewana« [szyk zmienny] (18; 3): *BielKom* G3v; Cyryllus Bfłkup Moráwłki/ profił Papieżá/ áby fłowáńłkim ięzykiem niebronil śpiewác álbo tzytác przed ludzmi Mfzey tákowej. *KrowObr* 198v, 36v, 168, 194v, 198, 198v; *OrzRozm* G4v; Tákież w Argentorácie pófpółłtwo záłowáło fie ná Senat/ iż [...] służby kościelne odmienili náładziwłzy káplánow żonátých/ ktorzy obrázy s kościołow wyrzucili/ Páńłką wieczérzá pod dwiemá ofobomá dáia/ mfzey nie śpiewáiá *BielKron* 201v; Ná Kleparzu w Krákwie nie dawno ten obyczáy zágináł/ bo tam v świętego krzyżá mfzú Słowienłkim ięzykiem śpiewano. *BielKron* 343, 166v, 329, 425v [5 r.]; *HistLan* B4; *SkarŻyw* 164, 309; *ReszHoz* 116.

»mszej pomagác« = *służyć do mszy* (2): Wniedziele abys minifłrowáł/ A chedogo mfzey pomagáł. Skoro dicentes v flifłfłz/ Tedy wedzwonek zadzwonifł. *SeklKat* A3v; *BielKron* 398v.

»mszú sprawowác (a. odprawowác, a. odprawić« [w tym: za kogo (2)] [szyk zmienny] (12): *BielKron* 329v; W Medyolanie iedni Mfzú S. obyczáiem Rzymłkim/ drudzy obyczáiem Ambrożego S. śpówuiá *SkarJedn* 370; y powiedzá mu żełmy zá twoię dużę ná káždy rok/ tych á tych dni/ Mfze śpówowáli. *SkarŻyw* 99; Mfzú zawždy wświtánie zwielką fkruchú odprówowáł. *SkarŻyw* 471, 456, 471 [2 r.], 497 [2 r.], 536; *ReszPrz* 9; *SkarKaz* 386b.

»mszej (wy-, do)słuchác, słuhanie« = *adesse ad rem divinam, assistere divinis, interesse sacro a. rei sacrae a. rei divinae a. saerificio divino Cn* [szyk zmienny] (27 : 3): *KrowObr* 61, 194; *RejFig* Aa7v; *OrzRozm* M3v; *BielKron* 235v, 322v, 358v, 383v, 414v, 444v; *SienLek* 12; ná Agátheńłkim Conciliu^m [...] dekret vczyniono/ áby trzy kroć przez rok ludzie przyfłpowáli: á Mfzey áby ná káżdú Niedziele fłucháli. *WujJud* 225v, 225v [2 r.]; *Oczko* 23v; *SkarŻyw* 336, 459, 571; *PaprUp* D2; *ActReg* 63, 71; *LatHar* [+ 11]v, 121 [3 r.], 122 marg, 324, 750; Apóspólicie zabáwá wżyfłtká ludzka w Świętá/ co miáá byđz fłrawiona ná chwale Bożey/ fłuchániu Mfzey/ kazánia [...] to fie obraca ná bieśiády/ obżerfłtwo/ opifłłtwo *PowodPr* 51; *SkarKazSej* 698a.

Wyrażenia: »msza apostołska« (1): żadny wierny y wybrány Boży/ niema tákowej mfzey wáfzey zwác mfzú Krifłtułowú/ álbo Mfzú Apóstołłką: ále Trágedyá Papiełką *KrowObr* 199.

»kanon mszej« = *główna niezmienna część mszy od prefacji do Ojciec nasz (1)*: [pomarłych niepokoją] Nie pamiętając na pewno ś. [...] Ani na swoje requiem, na wilie/ na kanon mszy gdzie o zmarłych mówią *requiescant in pace*. *CzechEp* 83.

»msza (Pana) Krystusowa« [szyk 3 : 1] (4): każdy może obaczyć co jest młła pana Chrystusowa to jest/ przigimowanie zwiarą ciała y krwie jego naodpuścienie grzechow nazich *SeklKat* Y4, Y3 [2 r.]; *KrowObr* 199.

»msza krześcijańska« [szyk 3 : 1] (4): *SeklKat* X4v [2 r.]; dowiodę: iż Sbiżká Kárdynałá krzeft/ krzeftiánki był: y Młzą krzeftiánką/ nie bálwochwálką miewał *OrzList* e3; *ReszPrz* 17.

»msza łacińska« = *msza odprawiana po łacinie* [szyk 4 : 3] (7): Nie Krytus tedy tego poştánowił/ [...] Portueńki Biłkup wymyślił kiedy na [...] ffołtym Concilium był/ tám pierwszą Młzą Łácińską ípiewał *KrowObr* 198v, 198v [3 r.], Ss2v; Przetoż y to mieyfce dármo nam haeretycy przeciwko Młzey Łácińkiey zádawáią [...] którą nie obcym iákim ábo nieznáiomym ięzykiem/ ále pópolitym y wiele ludziom y narodom zwyczáynym/ y znáiomym odpráwuią *WujNT* 615, 614.

»murzyńska msza« = *msza wg obrzqdku koptyjskiego (1)*: jest AEthyopica, to jest Murzyńska Młza: jest v ś. Klementá druga/ ktory był we Włószech [...] gdzie choć na różnych mieyfćách/ o tey ś. ofierze/ iednák iednáko y zgodnie vczą. *ReszPrz* 20.

»ofiara mszej świętej« [w tym: *odprawować (1), słuchać (1), sprawować (5)*] (42): *WujJud* 148v marg, 158, 231v, Mm8; *SkarJedn* 272, 274; Tám gdy ofiarę Młzey S. czynił: pogánftwo w kościół wpádło y mocą porwawłzy S. Márká zwiázáli *SkarŻyw* 363, 91 [2 r.], 567; O przenađtoyniefzey Ofierze Młzey świętey. *LatHar* 74, 84, 261; Ofiárá Młzey ś. ná oftatniey wieczery wítáwiona. *WujNT* 115 marg; Bo Graekowie ofiarę Młzey S. Litourgeią zową. *WujNT* 452; Iáko y ono włzytko co się dzieie przy ofierze Młzey S. zową Lamániem chlebá. *WujNT* 453; ten porządek/ ktory przy ofierze Młzey S. kościół po włzem świećie záchowuie/ od Páwłá Apoštołá jest poştánowiony. *WujNT* 608, 103, 253, 274, 318 marg, 322 (27); O przenaświétłzey ofierze Młzey ś. którą dziś Pan Iezus ofiárował y ofiárowác rofkazał. *SkarKaz* 155a; Iedná przenađroźlza ofiárá Młzey ś. iáko im [umarłym] pomoc wiele może *SkarKaz* 383b.

»msza osobna, osobliwa, oddziel(o)na« [w tym: *oddzielona albo osobna (2)*] = *msza na jakąś intencję, w której tylko kapłan przyjmuje komunię* [szyk 13: 3] (6 : 6 : 4): A tak y wemłzi Papiękiey offobliwey/ gdy nie dla przymowania łacramentu bywa cziniona ale za dułze/ niemoczne/ konie/ wolij owcze/ powietrze/ za grzechy etc. niemoże być tam prawdziwy łacrameⁿt *SeklKat* Y2v; Abowiem Chryfołtom ś. [...] świadczy że zá czáfu jego na káždy dzień Młze miewano/ chocia nikt nieprzyłtępował (marg) Młze w Kófcieie [!] záwždy były choć ofobliwe. (-) *WujJud* 225; gdyzechmy tu przywiedli kilká Papięzów/ ktorzy íkoro po Apoštolech Dekretá o tákowych Młzách ofobliwych wydawáli. *WujJud* 226v; Ofobne Młze zá tego ábo owego. *WujJud* 229 marg, 225, 225v, 226, 226v [2 r.], 227 [2 r.], 227v (14); Niemáłz Młzy oddzielnych od ípóleczności/ tho jest/ niemáłz tákowych gdzieby niebyło rozdawanie álbo vżywanie ípolne ciáłá y krwie Páńskiey. *WujJudConf* 225v.

»msza pospolita« = *przeznaczona dla wszystkich wiernych* [szyk 6 : 1] (7): że káżda Młza jest pópolita/ gdyż káždemu wiernemu wolno iey słuchác *WujJud* 226; Tu obácź Czytelniku miły że ci

Luteranowie przedsię Mfzy poŝpolitych nie odrzucáią/ choć ofobnych nie miewáią. *WujJud* 227v, 225, 226, 227 [2 r.], Mm6.

»msza rzymska« (1): gánimy [...] iż Papież Kielich Páńki ludowi krześciánkiemu śmiał odiać [...] Tákże y Mfzą Rzymską widzimy być przeciwną temu Sákramentowi. *WujJudConf* 179.

[»msza słowieńska«: Ani ná Moráwie/ áni w Polfcze teraz nie ftychác Mfzey Słowieńskiej. *HozKsięgi* 136 marg.]

»święta msza sejmowa« (1): PIERWSZE [kazanie] NA POCZATKV SEYMOV, PRZY S. MSZY SEYMOWEY. *SkarKazSej* 657.

»msza święta, (prze)naświętsza« [szyk 119 : 7] (123 : 3): *BierRaj* 18v, 19; *KuczKat* 300, 410; Lecż przy Mfzey świętey y ná infzych Godźinách/ fłuznie tylko tych ięzykow vzywamy/ ktore ofobliwie Pan Chrifus ná Tytule Krzyżá fwego poŝwięćić/ y Kościołowi zálećić raczył *WujJud* 182; Mfzą s. záwŝze Ofiárą zwano. *WujJud* 236 marg, 74v, 158 marg, 202, 223 marg, 226v (16); *SkarJedn* 321, 370; fłuzyli Liturgiá/ to ieft/ fprawowáli ofiárę y Mfzą przenaŝwiętŝą *SkarŻyw* 536, 99 marg, 201, 293, 320, 471 [3 r.], 487; *ReszPrz* 16 marg, 37, 40, 45, 55 [2 r.], 73; *ReszHoz* 118; *PaprUp* D2; Wykład Ceremoniy ábo obrzędow Mfzey świętey/ to ieft ŝpiewania y vbiorow iey. *LatHar* 78; Ná kázde ŝwięto Mfzey świętey vcźciwie fłuchay. *LatHar* 119 marg, [+11]v, 74 marg, 75 marg, 76, 77 [2 r.] (28); iáko y dziś v nas po Láćinie/ w pierwŝzey częŝći Mfzey ŝ. prorocwá/ liŝty Páwła S. y Ewángelie czytáią *WujNT* 615, 35, 89, 103, 608 marg, 723 marg (10); *PowodPr* 43; A táć ieft Mfza fwięta/ w ktorey ŝam przez nas ŝwoie fługi/ y káplánŝtwá iego ŝprawce/ pod ofobą chlebá y winá ofiáruie/ ciáło y krew ŝwoię *SkarKaz* 156b, 244b, 386b; *SkarKazSej* 699b. Cf »ofiara mszej ŝwiętej«, »święta msza sejmowa«.

»wielka msza« = *suma, msza uroczysta ŝpiewana z asystą* [szyk 4 : 1] (5): A potym ięto mfzą wielką zá ŝprawowác/ y iáko ieft ten zwyczáy w koŝciele/ że ku ŝpiewaniu Ewángeliey/ y Bifkupi Inŝuły fwe z głow ŝeymuia *BielKron* 329v, 329, 330; Ieŝcże tenże Auguŝtyn ŝ. roŝkázuię/ áby w Świętá Mŝze ofobliwe kápláni ták miewáli/ áby przez nie ludzie od poŝpolitey wielkiey Mfzey niebyli odwróceni. *WujJud* 227; *SkarŻyw* 164.

»msza za umarłe, zadusna« = *requiem, sacrificium pro mortuis* Cn (8 : 3): *KrowObr* 78, 241; Mŝza zá vmárłe y Czyŝćiec zá tym. *SkarŻyw* 278 marg, 279; Lekcyá ná Mŝzey Zadufzney. *WujNT* 709 marg, 321 marg, 327 marg, 328 marg, 351 marg, 872 marg, Vvvvv4v.

»msza żałobna« (1): Niedármoć Mfzą żałobną Káplán onim zámyka/ *Requiescat in pace*, iákoby przykázuiąc rzekł/ niechay ten vmárły odpoczywa w pokoju *OrzRozm* M3.

Wyrażenia z pogardliwymi okreŝleniami w polemikach religijnych: »bałwochwalska msza« (1): bluznićie Páná Iezu Kryŝtuŝá Syná Bożego/ kiedy wáŝze Báłwochwálfkie Mŝze tzytaćie/ álbo ŝpiewaćie *KrowObr* 168.

»msza diabelska« (1): gdzie tę pánnę w wáŝzych Mŝzach Dijabelŝkich zowiećie y tzynićie/ żywotem/ droga/ rzędzićielką/ zbáwieniem ludzkim *KrowObr* 192.

»msza kuglarska« [szyk 4 : 2] (6): iżeŝćie ŝobie dla pieniędzy Mfzą iákáŝ kuglárŝką/ ftey náŝwiętŝzey ofiáry/ raz vtzyniony ná krzyżu/ wymyŝlili y vtzynili *KrowObr* 167v, 184v marg, 188v, 194v, 199, Qq4v.

»obłudna msza« (2): Iż Apostołowie święci/ y świętego kościoła ludzie/ nic niewiedzieli/ ani flicháli/ o takowych kuglarńkich/ y obłudnych Mszach. *KrowObr* 194v, 199.

»pani msza« (1): ábowiem gdyhys thákowá wiárę miał/ mufiáláby táńsza być Páni Msza/ y ze wfzytkimi Mfzarzmi *KrowObr* 187v.

»msza papieska, kościoła papieskiego« (16 : 1): Iako ieft rozni dzień od noczy/ tak też rozna ieft msza którą Chrifthus wftawił odemfzey papieskiej *SeklKat* Y3; Msza papieska ieft wktorey powiadaia że księza offiaruia fynd bożego hogu oyczu/ zażiwe/ vmarłe y zayne rzeczy *SeklKat* Y3, Y2v [2 r.], Y3 [2 r.]; iż lię żadną rzetzą więcey niet brzydzymy iáko Mszá kościoła Papieskiego *KrowObr* 188v; Msza Papieska goła Málskárá. *KrowObr* 198, 194v, 195 žp, 199, Ss3v, Ss4 [2 r.] (10); *CzechEp* 286.

»pogańska msza« (1): ále łácińfká álbó pogáńfká the wáżę Mszá/ naprzod Portueńki Biskup wymylił/ kiedy ná Konstántynopolńkim ffoftym Concilium był *KrowObr* 198v.

»(ta) msza wasza [= *papieska, rzymska*]« [szyk 8 : 8] (16): nic inżzego Msza wáżá nieieft/ iedno brzydkość Boża *KrowObr* 189v; iż tá wáżá Msza ieft od Dijablá naprzod kxiáżęcia tego fwiáta fmyfloná/ á potym od Antykryftá Rzymńkiego Pápieżá potwierdzoná. *KrowObr* 192, 78, 168, 171, 188v, 190 (16).

»msza zmyślona, wymyślona« [szyk 2 : 1] (2 : 1): Abowiem kiedyby themu wierzyli/ nigdyby wemfzách swoich fmyflonych takowymi fłowý frototnymi Syná Bożego niebluznili *KrowObr* 177v, 187v; A což my lepák rzeczemy/ cochmy mieli nádzieię w onych fuchotách náłzých [...]/ w onym biegániu náłzým/ w onych świeczkách/ w onych obrafkách/ w onych wymyflonych mszách/ w onych wężełkoch cochmy nošili ná ręku náłzých *RejPos* 119.

Szeregi: »msza a(1)bo liturgia« [szyk 3 : 3] (6): *SkarJedn* 265; W Antyochiey pošcili y służyli/ to ieft Mszá ábo Liturgiá mieli. *SkarŻyw* 536, 92; *LatHar* 8, 227 marg, 245.

»maosim [= *hebr. ma'asim* 'uczynki'] albo msza« (1): Ieštze tełz tá mátká nietzyfta/ vmocniá páńftwo fwoie [...] Annátami/ [...] Kádzidłem/ Złotem Mirrá/ Popiołem/ á náoftátek Bogiem fwoim/ Máořim/ álbó Mszá/ w Złócie/ w Srebrze/ w Kámieniu drogim *KrowObr* 242.

»(ani) msza abo (ani, i, to jest) ofiara« [szyk 10 : 7] (17) : *KromRozm I* D4; bączmy/ iż chociay to był káplán/ nie dufał áni mšzam/ ani ofiáram fwoim/ ále vpada ná koláná fwoie/ á próši z wiárá miłofierdzýa v Páná fwego. *RejPos* 258, 119v; *WujJud* 202; Msza y ofiárá vbłágánia náświętzy Sácráment ciáá Bożego. *SkarŻyw* 278 marg, 278, 320 [2 r.], 337 [2 r.], 456, 471, 536; *Calep* 935b; Przetož nieřlufznie odřczepieńcy/ řpráwówanie y wżýwanie Sácrámentu Ciáá Páńfkiego rádniey wieczérzú Páńfká/ niżli Mszá/ ábo ofiárá [...] názywáia. *WujNT* 607; *SkarKaz* 386b [2 r.].

»służba boża i msza« (1): Miał ten obyczay/ iřz nie řzedł do řlufzby Bożey/ y Mřzey/ ářzby miał iaki znák od Páná Bogá y widzenie. *SkarŻyw* 454.

»msza i wieczera« (1): Heretycy [...] řwych kácerńkich/ zborowych/ y brogowych wieczery/ piřmem tákże podpieráia/ á zás ná nářę chrzeřcijáńfká Mszá y wieczérzú/ tym ze piřmem řturmuiá. *ReszPrz* 17.

a. *Jako symbol wyznania rzymskokatolickiego w przeciwstawieniu do wyznań reformowanych nie uznających mszy* (1) : Nie pomoże nam ni Msza ni prořte Kazánie/ Ktoby z nas miał być lepřzym/ trudne rozeznánie. *Prot* B3.

Synonimy: liturgia, ofiara, wieczerza.

Cf **ŻAŁOMSZA**

AK